

Maalaisyhteisön perhehistoriaa

Kari-Matti Piilahti: Aineellista ja aineetonta turvaa. Ruokakunnat, ekologis-taloudelliset resurssit ja kontaktinmuodostus Valkealassa 1630–1750. Bibliotheca historica 106. SKS, Helsinki, 2007, 394 s.

■ Kari-Matti Piilahden väitöskirja on tervetullut lisä suomalaiseseen perhehistorian tutkimukseen. Tutkimus ei käsittele pelkästään Valkealan perhe- ja ruokakuntarakenteen muutoksia 1600- ja 1700-luvulla, vaan siinä tarkastellaan lisäksi laajasti Valkealan pitäjän ekologiaa ja taloudellisia olosuhteita sekä kontaktinmuodostusta.

Karjalaisen – ja samalla suomalaisen – perhehistorian päänavaus, Väinö Voionmaan vuonna 1915 julkaistu teos ”Suomen karjalaisen heimon historia” oli vuosikymmenien ajan yksittäinen ilmiö alallaan. Kansainvälisesti hyväksytyjä analyysimenetelmiä (tällä tarkoitan Cambridgen koulukunnan ja Wienin koulukunnan tekemiä lukuisia perhehistorian tutkimuksia) hyödyntävä perheen mikrohistoriallinen tutkimus Suomessa sai alkunsa 1980-luvun lopulla. Vuosina 1988–90 Suomen Akatemia rahoitti Panu Pulman ja Pertti Haapalan johtamaa tutkimushanketta, jolla oli kolme pää-

tavoitetta: perherakenteiden selvittäminen 1600-luvulta 1800-luvulle, perheihanteen muotoutuminen Suomessa 1800-luvulla ja kaupunkien perhetalouden ja perherakenteen kehityksen selvittäminen. Tutkimushankkeesta ja toisaalta sen innoittamana valmistui neljä väitöskirjaa 1990-luvun loppuun mennessä.

Perhehistorian tutkimus Suomessa näyttää aktivoituneen kymmenen vuoden sykleissä, sillä 1990-luvun lopulla Suomen Akatemia rahoitti jälleen perhehistorian tutkimusta (”Itäkarjalainen perhelaitos” ja ”Ruraaliperhe Koillis-Euroopassa”). Näissä tutkimushankkeissa tavoitteena oli selvittää Itä-Suomen, Venäjän Karjalan (Aunuksen ja Vienan Karjalan) ja osin Luoteis-Venäjän perheinstituution vaiheita ja rakenteita. Tähän mennessä tämä perhehistorian tutkimusvaihe on tuottanut Jukka Partasen ja Yury Shikalovin väitöskirjat, Matti Pollan massiivisen tutkimuksen vienankarjalaisesta perhelaitoksesta sekä teoksen ”Family Life on the Northwestern Margins of Imperial Russia”.

Suomalaisen perhehistorian keskeinen kiinnostuksen kohde on ollut itäsuomalainen perhelaitos, jota ovat luodanneet Väinö Voionmaan jälkeen muun muassa Elina Waris, Kirsi Warpula, Jukka Partanen ja Matti Polla. Voionmaasta lähtien on vakiintunut käsitys itäsuomalainen perheestä suuren suvun taloutena. Perheen ympärille kietoutui taloudellinen tuotanto, kulutus, sosiaalinen elämä, maanomistus sekä omaisuuden ja kulttuurin siirtäminen uusille sukupolville.

Niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin tutkimuksessa on esitetty, että tietyn kotitalousrakenteen esiintyminen tai puuttuminen, samoin kuin perheen elämänsäntö jonkin mallin toteutuminen tietyn populaation keskuudessa riippuvat eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Näiden tekijöiden joukossa tärkeimpinä mainitaan ekologia, talous, kirkon vaikutus, verotuskäytäntö, maanomistus, perintöoikeus, asevelvollisuus ja sosiaalinen kontrolli. Piilahden väitöskirja sopii hyvin tähän viitekehykseen. Siinä on kolme olennaista elementtiä: taloudellis-maantieteelliset olosuhteet, ruokakunnat sekä maalaisyhteisön taloudelliset ja sosiaaliset suhteet. Niistä viimeisintä, sosiaalista verkostoa esiteollisessa maalaisyhteisöissä ei juuri ole kartoitettu suomalaisessa historiantutkimuksessa, jossa on keskitytty lähinnä aateliston ja porvariston verkostoihin. Maalaisyhteisöjen sosiaalisia suhteita luotaava kansatieteellinen ja sosiologinen tutkimus puolestaan keskittyy useimmiten kuvaamaan 1900-lukua. Lisäksi sosiaalisten suhteiden alueellista laajuutta on tarkasteltu lähinnä avioliittokäyttäytymisen kautta.

Sosiaalisten suhteiden tutkimiseen Piilahti on saanut vaikutteita kansainvälisestä tutkimuksesta, joista tärkeimmäksi nostetaan ruotsalainen kontaktitutkimus, erityisesti Börje Hanssenin ja Örjan Simonssonin tutkimukset. Taloudellisen vuorovaikutuksen ja sukulaissuhteiden merkitystä maalaisyhteisössä on selvittänyt David Warren Sabean eteläsaksalaisesta Neckarhausenin ky-

lästä. Balttilainen maaorjajhyteistö sosiaalisena verkostona on kiinnostanut monia tutkijoita Andrejs Plakansista Elina Warikseen.

Ennen Piilahtea tehdyn perhehistoriallisen tutkimuksen keskeisimpiin tuloksiin kuuluu mm. johtopäätös, että aikavälillä 1600–1900 esiintyneet talonpoikien kotitalousjärjestelyt olivat sidoksissa ensisijaisesti maan omistukseen, työn organisoimisen periaatteisiin sekä sosiaalisen kontrollin muotoihin, ja että kotitalouksien taloudelliset samoin kuin sosiaaliset kontaktit säilyivät esiteollisena aikana muuttumattomina.

Väitöskirjassa käsitellään monella tapaa uudenlaisia lähestymistapoja suomalaisessa perhehistorian tutkimuksessa. Tähänastinen suomalainen perhehistorian tutkimus on painotunut kotitalouden, sukulaisuuden ja avioitumisen näkökulmien tarkasteluun, jonka taustalla on ollut itäisen ja läntisen perherakenteen selittäminen kansainvälisessä kontekstissa. Perherakenteen keskeiset selittäjät, ekologinen ympäristö, talous ja kulttuuri, ovat jääneet ikään kuin taustalle. Piilahden tutkimuksessa pääpaino on valkealalaisten kotitalouksien kontaktienttien ja perheverkostojen selvittämisessä. Valkealan alue sopii erinomaisesti tutkimuksen kohteeksi, sillä monet ekologiset, kulttuuriset ja talousmuodolliset rajat halkovat aluetta. Valkeala sijoittuu niin maaperältään ja kasvillisuudeltaan kuin kulttuuriltaan ja talousmuodoltaan hämäläisen peltoviljelyalueen ja itäisen savo-karjalaisen kaskiviljelyalueen vedenjakajalle.

Piilahden teoreettinen viitekehys kontaktienttien, verkostojen ja perheiden tutkimiseen on erinomainen. Tutkimuksen rakenne ja aikarajaus ovat sen sijaan ongelmallisia. Tutkimusongelma on liian laaja ja se ratkaistaan vaiheittain. Näin yksien kansien sisällä on kolmen väitöskirjan ainekset. Tutkimuksen vaiheittainen eteneminen näkyy väitöskirjan rakenteessa. Samoin aikarajaus on ongelmallinen, sillä valittu tutkimusaika ei kata kaikkia tutkimusongelman tutkimuskysymyksiä. Ainoastaan 1700-luvun alkupuolelta lähtien voidaan selvittää esim. maalaisyhteisön sosiaalisia suhteita.

Näistä puutteista huolimatta tutkimuskysymysten käsittely osoittaa, että tekijä on huolellisesti perehtynyt työhönsä. Valitut luokitusperusteet tutkimusaineiston tilastolliseksi käsittelemiseksi on aikanaan tehty ja niitä on ollut vaikea myöhemmin muuttaa. Huolellinen tutkimusote tutkimuskysymysten perusteellisessa selvityksessä näkyy toisaalta tilastojen runsautena ja toisaalta esimerkiksi lähdekritiikkinä eri lähteiden käytön kohdalla. Tutkimuksessa keskitytään rakenteiden selvittämiseen, mikrohistorian käyttö tutkimusmenetelmänä jää etupäässä ruokakunnittaisten ja suvuittaisten esimerkkien varaan.

Tutkimustuloksien analysoinnissa käytetään erinomaisesti keskeistä kansainvälistä ja suomalaista tutkimusta. Jopa siinä määrin hyvin, että se on mielestäni ohjannut jonkin verran tutkimustuloksia. Alkuperäislähteistä kootut tutkimustulokset olisi voinut rohkeammin tulkita esimerkiksi

katsomalla erilaisia taulukkotietoja ristiin.

Piilahden väitöskirjan yksi kantava tutkimushypoteesi on kyseenalaistaa aiemmassa tutkimuksessa esitetty oletus esiteollisen ajan maalaisyhteisön sosiaalisten suhteiden rakenteellisesta muuttumattomuudesta. Keskeinen tehtävä on puntaroida mm. taloudellisten resurssien vaikutusta sosiaaliin suhteisiin. Vankkaan lähdeaineistoon perustuen Piilahti onnistuukin rankentamaan esiteollisen talonpoikaisen maalaisyhteisön toimintakenttämälän, jossa otetaan huomioon maantieteellisen välimatkan, sukulaisuuden sekä ruokakunnan koon, rakenteen ja varallisuuden vaikutus yksilön sosiaaliin ja taloudellisiin suhteisiin. Samalla hän tulee vahvistaneeksi tutkimustehtävänsään asettaman epäilyksen esiteollisen ajan maalaisyhteisön kontaktiverkoston muuttumattomuudesta. Suurvaltakauden talonpoikaa on pidetty turvallisuuden maksimoijana. Piilahti osoittaa, että ainakin Valkealassa maalaisväestön taloudellisten ja sosiaalisten kontaktien pyrkimyksenä oli elinolojen ja suvun jatkuvuuden takaaminen yhtäältä aineellisen tuen (velanotto ja erilaiset yhteistyön muodot) sekä toisaalta erityyppisten kontaktien tarjoaman aineettoman turvan avulla.

Esiteollisessa yhteiskunnassa tuen ja turvan keskeisiksi, osin jopa ainoiksi elementeiksi, on nostettu sukulaiset ja naapurit. Valkealalaisten toimintakenttä 1700-luvun puoliväliin mennessä ei täysin rinnastu sukulaisuuteen tukeutuviin rakennelmiin. Taloudelli-

sen toiminnan rajat ulottuivat maantieteellisesti sukulaisuutta laajemmalle. Ruokakunnan elinpiiri muodostui muodoltaan ja kestoaltaan vaihtelevista kontakteista, jotka auttoivat selviytymään jatkuvien katojen ja sotien aiheuttamien koettelemusten keskellä. Turvallisuuden ja vakauteen pyrkiminen näkyy tutkimuksessa ristikkäisyydessä avioliitto- ja kummissuhteissa sekä avioliittopiireissä. Perheelle oli tärkeää turvata ainakin minimitoimeentulon saavuttamiseksi tarvittava työvoima talouden ylläpitämiseksi ja näin myös suvun jatkuvuus.

Kari-Matti Piilahden väitöskirja on monipuolinen tutkimus tähän mennessä vähän tutkitusta maaseuturahvaan vuorovaikutuksesta 1600- ja 1700-luvulla. Toivottavasti tällaista tutkimusta saadaan jatkossa muualtakin Suomesta; siihen Piilahden tutkimus tarjoaa tukevan lähtökohdan.

Tapio Hämynen